

מקרא בכורים ויודוי מעשר — חסד ואמת

ראשי פרקים

פתיחה

א. הראשית והאחרית

ב. פרשת הבכורים

ג. הבאה ואמירה — פעמיים בביכורים

ד. החסד והאמת האלוקיים בפרשת הבכורים

ה. ההופעה האלקית ואמונת ישראל

ו. ויודוי מעשר

ז. הקביעות והחיים

ח. חתימת הוידוי

פתיחה

נתייחד מקומה של מצות ויודוי מעשר בתורה. היא זוכה לחתום את חטיבת המצוות של משה רבנו בספר דברים (פרקים ה-כו שהם רצף דיבורי אחד של משה), שהרי לאחריה באות רק פרשיות כלליות שהמרכזיות שבהן הברכה והקללה וכתובת התורה, פרשיות החלות על התורה כולה ואין לראות בהן מצוה ספציפית. בחותמה את נאום המצוות שבספר דברים, מהוה פרשת ויודוי מעשר חתימה לפרטי המצוות שבתורה כולה!

הצורך לברר במה זכתה מצוה זו למקום נכבד זה, עולה מעצם מיקומה. אמנם, הוא מתחזק לאור העובדה שמצות ביעור מעשר אליה מתייחסת מצות הוידוי, הופיעה כבר בפרשת ראה, ומכאן שמקומה הטבעי של מצות הוידוי ראוי היה להיות שם, בסמוך לביעור.

תופעה דומה מוצאים אנו במצוה הקודמת לוידוי מעשר, מצות מקרא בכורים. גם מצוה זו מופיעה לכאורה שלא במקומה, וראוי היה לכותבה

הרב אוריאל עיטם

כבר בפרשת משפטים שם הופיע לראשונה מצות בכורים: "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלוקיך" (שמות כג, יט).

הקשרים בין שתי הפרשיות עמוקים יותר. על הקומוז הראשונה של מצוות בכורים וביעור מעשר שכבר נזכרו בתורה, מוסיפה היא בחתימתה מצוה שבפה-בדיבור. האדם נדרש לשאת דברים לפני אלקי ישראל במסגרת המצוות הללו, ואין הוא יכול להסתפק בקיומן המעשי¹.

מסיבה זו ומסיבות נוספות יש להתייחס לרצף של שתי המצוות הללו (המתחיל בתחילת פרק כו) כחטיבה אחת, בבואנו לגרר את עניינן. חטיבה זו נפתחת בביטוי "והיה כי", המדגיש את היותן עומדות בפני עצמן ולא רק ממשיכות את המצוות הקודמות בנאום המצוות (בכל החלק המפורט של המצוות² אין שום מקרה נוסף של פתיחה במילה "והיה"). מכאן, כי לא פרשת וידוי מעשר לבדה חותמת את מצוות התורה, אלא הצירוף של שתי הפרשיות הללו יחד, מקרא הביכורים וידוי המעשר³.

א. הראשית והאחרית

מסגרת הצטרפות שתי המצוות לחטיבה אחת עולה מזהפרשיות עצמן. המהלך שמהבכורים ועד הידוי, הוא "מראשית כל פרי האדמה" (דברים כו, ב), ועד ל"כִּי תִכְלֶה לעשר את כל מעשר תבואתך" (שם יב). מראשית ועד אחרית, מהחל ועד כלה, מחזור זמנים שלם⁴.

מחזוריות זמן זו קשורה ליבולי האדמה, ובכך, לארץ, ובזה נפגשים הזמן והמקום. הקשר המיוחד של המצוה לארץ עולה לא רק מתוכנה, אלא מסגנון

1. כל יהודי אמור לדעת את הנאום הזה היטב, ונראה שזו אחת הסיבות לכך שפרשת מקרא בכורים נבחרה להיות נדרשת ומורחבת בספור יציאת מצרים שבהגדה של פסח, בליל הסדר.
2. פרקים יב-כו, הבאים לאחר הקדמה רעיונית ואיסורי עבודה זרה בפרקים ה-יא.
3. יושם לב שאת התפילה המופיעה בפסוקים בסוף פרשת וידוי מעשר, הביא הרמב"ם בספר המצוות במסגרת מצות מקרא בכורים (מ"ע קלב):
4. גם פרשת הבריאה משתמשת בלשונות אלו לציין את המסגרת השלימה. "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ...ויכלו השמים והארץ".

פתיחתה הייחודי – "כי תבוא אל הארץ" (שם א.)⁵ בסיום התורה, על סף הכניסה לארץ, ובסיום ספר דברים שבו מצוות רבות הקשורות לחיים בארץ, חותמת התורה – בדווקא – במצוות התלויות בארץ, ובמסגרת הזמן של שלוש שנים המקיפה אותן.⁶

מחזוריות כזו היא מחזוריות של שלוש שנים, המופיעה פעמיים בכל שמיטה, כך שביסודו של דבר יש להבין כי מסגרת השבוע על בסיסה בנויים הזמנים בישראל, מורכבת משני מחזורים של שלוש, ומיחידה אחת שחותמת. כך עולה גם מהלכות מסוימות וכגון האפשרות להבדיל עד יום ג', וכבר בפרשת הבריאה ניתן לראות את ימים ד'-ו' כבנויים על-גבי ימים א'-ג', שלכן יום ד' עוסק במאורות האחראים על האור והחושך, יום ה' בדגים ובעוף הקשורים למים ולשמים, ויום ו' בחיות ובאדם החיים ביבשה.

ב. פרשת הבכורים

כאמור, מורכבת החטיבה האחרונה במצוות משתי מצוות אלו יחד. על-כן, כדי להבין נכונה את פרשת ויודוי מעשר יש להבין היטב את פרשת מקרא בכורים.

מעקב אחר רצף ההוראות שבפרשת מקרא בכורים, מעלה קושי לקיימם, ואע"פ שבמבט ראשון נראה הקושי שולי ביחס ללבה של הפרשה, הרי שאין הוא מאפשר לקיים את המצוה כלשונה. האדם מצטוו להביא את הטנא למקדש, ולומר: "הגדתי היום לה' אלוקיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו" (שם ג). בסיומה של אמירה זו לוקח הכהן את הטנא מידי מביא הבכורים, ומניחו לפני המזבח, ולאחריה מוטל על מביא הבכורים לומר את פרשת ארמי אבד אבי. לאחר אמירה זו מורה לו התורה: "והנחתו לפני ה' אלוקיך" (שם י), אלא שקיומה של הוראה זו הוא בלתי

*

5. פתיחה שאינה מופיעה עוד בנאום המצוות, חוץ ממקום אחד נוסף מלבד מצות ביכורים – פתיחת פרשת המלך. ראה: קידושין לז ע"ב: "דהוה מלך וביכורים, שני כתובים הבאים כאחד".

6. השמיטה בספר דברים עוסקת בחובות הממוניים, שמיטת כספים, ולא במצוות הארץ, שמיטת קרקעות.

הרב אוריאל עיטם

אפשרי שכן הטנא כבר אינו מצוי בידו, שהרי הוא נלקח ממנו ע"י הכהן טרם אמירת "ארמי אבד אביו", והונח זה מכבר לפני המזבח.

חז"ל התייחסו לקושי זה, ובדבריהם עולים מספר פתרונות איך לבצע למעשה את ההנחה.⁷ אולם, עדיין עלינו להבין מדוע כהבה התורה את המצוה באופן זה היוצר את הקושי שתואר לעיל, שהרי ודאי יכלה היא לפרט את ההוראות באופן שלא היה יוצר כל קושי. יש להבין וראשית מה עולה מהאופן שבו תיארה התורה. מדברי התורה עולה כי כשם שיש שתי אמירות כך יש גם שתי הנחות. יתירה מזאת, ההנחה השניה מותעלמת במודע מההנחה הראשונה, כביכול הפרי עודנו בידי מביא הבכורים. מה מטרת רושם זה?

לעת עתה נאמר בכלליות כי מטרת התורה היא לונר לנו שלכל אחת משתי האמירות יש קיום בפני עצמה, היא מהוה אמירה בעלת תוכן שלם, וממילא יש בה סיבה מספקת למצות הבכורים, על כן בעקבות כל אחת מהאמירות בא ציווי על הנחת הטנא, כביכול כל אמירה היא הבאה שלימה של בכורים המגיעה לשיאה בהנחת הטנא. כדי להבין את משמעותה של כל אחת משתי ההבאות והאמירות, יש להשוות היטב ביניהם.

ג. הבאה ואמירה — פעמיים בביכורים

נעמוד על ההבדלים שבין האמירות השונות בעת הבאת הביכורים. (פס' ג-ד, לעומת פס' ה-י):

1. האמירה הראשונה נאמרת לכהן, והשניה ישירות לקב"ה.
2. בשתי האמירות מופיע הביטוי 'ה' אלוקיך'. בפעם הראשונה — "הגדתי היום לה' אלוקיך", פירוש האמירה הוא שה' הוא אלקי הכהן, ובשניה — "וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך", פירושה שהוא אלקיו של מביא הבכורים.

7. ראה בספרי אות שא; במשנה בכורים ג, ו ובירושלמי שם; בבבלי מנחות סא ע"ב. עסק בכך: יוסי עופר, המעין, כא (תמוז תשמ"א), עמ' 4-9. הוא עסק גם במשמעות הכפילות, ואף כי דברינו קרובים לדבריו דומני שהם מדויקים יותר, וכפי שנעיר בהמשך. בפרשת וידוי מעשר שהיא עיקר ענינו של הספר הנוכחי לא עסק מאמרו כלל.

מקרא בכורים ויזוי מעשר – חסד ואמת

3. בראשונה אין תיאור של אופיה של הארץ, אלא מוגדרת זיקתה לאבותינו ולנו "הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו". בשניה מתוארת הארץ עצמה ומעלותיה "ארץ זבת חלב ודבש".
  4. הראשונה קצרה ומציינת עובדה אחת. השניה ארוכה ומספרת על שרשרת של אירועים היסטוריים.
  5. בראשונה מתואר מה נשבע ה'. בשניה מתוארים בפירוט מעשיו.
  6. בראשונה הכהן המקבל מניח את הטנא, ובשניה מביא הבכורים הוא המניח.
  7. בראשונה מונח הטנא לפני המזבח, ובשניה – לפני השם.
- להבדלים הללו חייב להיות חוט שדרה המאגדם ומפענח את משמעותם. מתוך הגדרה מדויקת של התוכן השונה נוכל להבין את שאר ההבדלים:
- המוקד של האמירה הראשונה היא – **התקיימות שבועתו** של הקב"ה לאבות כי בניהם עתידים לירש את הארץ. מוקד האמירה השניה היא – **השגחתו** של הקב"ה על עם ישראל מראשית ההסטוריה ועד כניסתם לארץ.
- התקיימות השבועה – שהיא מוקד האמירה הראשונה – מבטאת את **מידת האמת** של הקב"ה. הקב"ה שנשבע לאבות, עמד בדיבורו וקיים הבטחתו. רצף השגחת ה' עלינו, העומד במוקד האמירה השניה, מבטא את **מידת חסדו וטובו**.⁸ (5)
- מידת האמת של הקב"ה, המקיימת את השבועה, אינה תלויה כלל בתכונותיה של הארץ, אלא רק בכך שהארץ שהובטחה אכן ניתנה. מידת חסדו מתחדדת דווקא בכך שהארץ שקיבלנו הרי היא זבת חלב ודבש. (3)
- שבועה מעמידה במוקד שלה את המחויבות לאמת. על כן די, בעובדת התגשמותה, כדי להפגיש עם מידת האמת של הקב"ה. עם מידת חסדו של הקב"ה נפגשים אנו דווקא מתוך רצף ההשגחה אשר עלינו לאורך ההתרחשות ההיסטורית. (4)
8. יוסי עופר ולעיל הע' 7, הבחינה כאהבה ויראה. דומני שההגדרה של חסד ואמת – עם שהיא מקבילה במידה מסוימת לאהבה ויראה – מדויקת יותר במקרה שלנו (ואולי במקרא בכלל), וכפי שעולה אח"כ גם בפרשת וידוי מעשר.

הרב אוריאל עיטם

מצד מידת האמת גדול הריחוק בין הקב"ה לבין האדם, בין העולם העליון לעולמנו עלמא דשקרא (וכדברי חז"ל בב"ר ח, ה – 'שקר אמר אל יברא שכולו שקרים'). על כן מתאפינת אמירה זו בריחוק המתבטא במספר דברים. האדם נותן לכהן, הכהן מניח לפני המזבח והמזבח הוא לפני השם. מצד מידת החסד יש קרבה גדולה יותר בין האדם לקב"ה, הן מצד שהקב"ה בחסדו פונה אל האדם והן מצד שהאדם שייך לחסד (וכדברי חז"ל שם – 'חסד אומר יברא'). לכן, האמירה השניה ישירה – האדם מול הקב"ה, והוא גם המניח את הטנא לפני ה'. הכהן והמזבח נעלמים. (1,2,6,7)

הבכורים הם המבטאים ומפגישים את האדם עם מידות אלוקיות אלו. פרי הבכורים הוא המוכיח את קיום השבועה, ואת חסד ה' אשר עלינו מני אז.

ד. החסד והאמת האלוקים בפרשת הבכורים

מתוך ההתחקות אחר הקושי בפסוקים שעלה בתחילת דברינו, נחשפת התמונה הרעיונית הרחבה של הפרשה. שתי מידות לקב"ה, האמת והחסד. שתייהן מיסודות כל אחת בדרכה את קבלת הארץ. שתי מידות אלו צפונות בפרי הבכורים, ומתגלות על ידי מקרא הבכורים. הפרי הוא הוא תמצית קיום השבועה, והוא החותם של שרשרת החסדים.

בפרי הבכורים משתקפת משמעותה של קבלת הארץ. ראויה היתה גם אחת ממידותיו אלו של הקב"ה לזכותנו בארץ ישראל, ובזה מתחייבים היינו בבכורים, אך זכינו בארץ מכח שתייהן, ובזה יש מקום לשתי הבאות בכורים, שכל אחת מהן תגלה את אחת המידות האלוקות. לכך רמזה התורה בכך שמפשוטה עולות – במקביל לשתי האמירות – גם שתי הנחות טנא. אלא שפרי הבכורים אחד הוא, וגם מידותיו של הקב"ה שורשם אחד, ונצטוינו במצות בכורים אחת, אשר בה נבטא את שני היסודות. הצורך לחבר את

9. צירוף זה של חסד ואמת מופיע ב"ג מדות טובו של הקב"ה "ורב חסד ואמת". עבד אברהם מתאר בזה את השגחת ה' עליו "ברוך ה' אלקי אדני אברהם, אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם אדני" (בראשית כד, כז). תואר כפול זה חוזר פעמים רבות בתהלים ובמשלי, ומופיע במקומות נוספים במקרא.

שתי ההבאות בטנא אחד מתממש למעשה באחד האופנים שביררו התנאים.¹⁰ אלא שלמרות המשותף והמחבר שבין האמת והחסד, אופן של המידות מובחן זה מזה, ומכאן נובעים ההבדלים שבין שתי ההבאות ובין שתי האמירות. מידת האמת נבחנת בקיום השבועה. אין הבדל עקרוני בין קיום שבועה על ארץ רגילה או עניה, לבין קיום שבועה על ארץ מבורכת, על כן הזכרת היותה של הארץ זבת חלב ודבש, אינו מן העניין בהקשר זה, והתורה מכנה אותה רק "הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו". מאידך מידת חסדו של הקב"ה מתגלה בגדולתה דוקא בכך שלא רק הצילנו מצרה (בבחינת סור מרע), אלא השפיע עלינו כל טוב בהבאתנו לארץ מבורכת, ומכאן נובעת קריאתה בשם 'ארץ זבת חלב ודבש' באמירה השניה.

גם עמידתו של האדם מול הקב"ה שונה מאוד, וכמעט מנוגדת, על רקע שתי המידות. מידת האמת של הקב"ה אינה מותנית בקרבה אלינו, שכן גם כשמתקיימת חלילה נבואת פורענות, מתבררת אמיתותו של הקב"ה. יתר על כן, מן האמת האלוקית רחוקים אנו, החיים בעלמא דשקרא, מאוד. האמת האלוקית נשגבת מאיתנו אפילו כשהתקרבו לאלוקינו ובאנו לביתו. על-כן גם בהיותנו במקום הקרוב ביותר אליו, איננו פונים ישירות אליו, אלא מוצאים עצמנו כשבינינו לבין מצויים שני ממצעים: הכהן והמזבח. לכן האמירה נאמרת לכהן, ה' מוגדר אלקי הכהן, הטנא ניתן לכהן, ואפילו כשהכהן עצמו משרת ה' מניח את הטנא, הנחתו אינה מוגדרת 'לפני השם' אלא 'לפני המזבח'.

מידת החסד של הקב"ה מבטאת כל כולה את קרבתו אלינו, את דאגתו לנו, את פנייתו אלינו. פנייה שמדלגת על כל המרחק המהותי הקיים בין מדרגת האדם למדרגה האלקית הנשגבה. יתר על כן, מידת החסד מצויה באדם עצמו ביתר פשטות מאשר מידת האמת.¹¹ על כן, כשזוכים אנו לבוא לביתו ולהודות על מידת חסדו, אנו מוצאים עצמנו בקרבת אלקים יתירה. במצב זה הביטוי 'ה' אלוקיד' מציין לא את אלקי הכהן אלא את אלקי האדם

10. שדעותיהם הובאו לעיל בהערה 7.

11. ראה נתיבות עולם למהר"ל, כרד א, עמ' א, קמח, רב.

מישראל מביא הבכורים, הכהן והמזבח שתיפקדו כמקשרים בין האדם לקב"ה (כשכל צורך בגורם מקשר מבטא גם מידה מסוימת של ריחוק, בהעדר אפשרות לקשר ישיר) אינם מופיעים כאן עוד ואנו זוכים לעמידה ישירה מול ה', אנו המניחים את הפרי,¹² וההנחה היא 'לפני ה' אלוֹקִיךְ'. לחתימת ענינה של הקירבה זוכים אנו להשתחוות לפני השם. דיקא בסיומה של מידת החסד אומרת התורה "ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלוֹקִיךְ".

ה. ההופעה האלקית ואמונת ישראל

שורש אלקי אחד לשתי המידות. מילה אחת בלשון הקודש מציינת את העמידה מול שתי מידות אלו – התודה. מודה על האמת ומודה על הטוב. מכאן לשון חז"ל "וידוי", ביחס לשתי מצוות אלו, כדברי המשנה בביכורים ב, ב: "שהמעשר והבכורים טעונים הבאת מקום וטעונים וידוי", וכפי שעמד על כך בפירוש הכתב והקבלה,¹³ שאין הכונה לידוי על חטא אלא להודאה ושבח.

האמת והטוב, החכמה והמוסר, העיון והמעשה, מאוחדים הם במקור האלקי, בתורתו, ובעמו, מה שמייחד את אמונת ישראל, ואת דמות חכמו.¹⁴

12. ואפילו הטנא, הטפל לפרי, אינו נזכר במפורש.

13. הכתב והקבלה דברים יט: "ונקראו הבכורים תרומת יד, כלומר תרומה הצריכה בהבאתה התודה וההלול, וכמבואר בקרא בפרשת בכורים 'וענית ואמרת' וגו', שכולה שבח והודי'. ועל שם זה יקראו בפי חכמי המשנה ודוי בכורים, רצה לומר התודה והלול הנאמרה מפי המביא בכורים, (עין מסכת בכורים פ"ב מ"ב). הנה דעת רז"ל בלישנא דקרא מבוארת באר היטב; והרב עובדיה ספורנו בכי תבא כתב, שהודוי על שבחטאינו ובעונות אבותינו הוצרכו לבער הקדש מן הבית לבלתי תתן אותם לבכורות שהיו ראויים לתרומות ומעשרות, והעתיק דבריו אלה בתוי"ט פ"ה ממעשר שני משנה י, ע"ש. והם דברים רחוקים לדעתי, ועוד דבמשנה ד' פ"ב דבכורים אמרינן דבכורים בעי שיר, וזה הפך הודוי, ומלשון העביר הודיית המעשר דמתני' שם ט"ו ובסוטה מ"ט, ובגמ' שם הודאת מעשר, מסתייען דברי, ושם בסוטה (ל"ב ב') אומר אדם שבחו בקול נמוך ודוי מעשר לא עברתי ממצותיך שהוא שבח עצמו".

14. ראה למשל בדברי הרמב"ם הל' תשובה י, ב: "עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבא בגללה". הראי"ה קוק, אורות הקדש ג, יט-כ; הרב "הנזיר", בקול הנבואה עמ' טו-טז, קפג.

כשם ששורש מידותיו של הקב"ה אחד, ומתגלה הוא בשתי מידות, כך שוות ומתאחדות המידות במכון גילויים הארצי, בארץ-ישראל. את מידותיו של הקב"ה, מגלה ארץ ישראל, שהיא הכלי לגילוי בעולם. יסוד זה עומד במוקד פרשת מקרא בכורים. היותנו כאן, מגלה באופן קבוע את **אמיתתו** של הקב"ה. שפע הברכה המתגלית בארץ זבת חלב ודבש, מפגישה אותנו עם **חסדו**.

ו. ויודוי מעשר

את פרשת ויודוי מעשר יש להבין כבנויה על גבי פרשת מקרא בכורים, כחותמת את שנפתח בפרשה שלפניה. שתיהן יחד, כאמור, עוסקות במתרחש מראשית ועד כלה.

פעולת נתינה נזכרת פעמים רבות בפרקנו. בפרשת הבכורים מופיעות שש נתינות, בנתינות אלו הקב"ה הוא הנותן ואנו המקבלים.¹⁵ את פירות הבכורים איננו **נותנים** לקב"ה, שהרי שלו הם, אלא **מביאים** אליו. בפרשת ויודוי מעשר מתחלף הנותן. הנותנים הם אנחנו והמקבלים הם הלוי הגר היתום והאלמנה: "ונתת ללוי לגר ליתום ולאמנה... וגם נתתו ללוי לגר ליתום ולאמנה" (וגם 'לא נתתי ממנו למת'). רק בתפילה לעתיד המופיעה בחתימת היודוי ופונה אל הקב"ה שיברכנו, שב הקב"ה ומופיע כנותן.

באופן יותר כללי מבטא שינוי זה את העובדה, שפרשת הבכורים מרוכזת יותר בקב"ה ומעשיו, ופרשת ויודוי מעשר מרוכזת יותר באדם ובמעשיו. שינויה של הדמות העומדת במרכז הפרשה עולה גם מביטויים נוספים. לעומת 'ישמע ה' את קולנו' שבחלק הראשון, בא 'שמעתי בקול ה' אלקי' בחלק השני.

מה משמעות שינוי זהותו של הנותן שבין שתי הפרשיות? בהבאת הבכורים המציינת את הראשית, הפועל המרכזי הוא הקב"ה, ואנו הם המקבלים. קבלת הארץ משקפת כאמור את מידותיו של הקב"ה. אולם, אין די בהכרתנו

15. בארבעה הראשונים מדובר על נתינת הארץ לנו, בחמישית על נתינת הפירות, ובשישית "כל הטוב אשר נתן לך ה' אלקיך". באמצע מופיעה נתינה אחת שהיא הניגוד לכל נתינתו של הקב"ה "וירעו אותנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבודה קשה".

הרב אוריאל עיטם

כי מקבלים אנו מהקב"ה, ובהודאה והודייה על כך. על מידות אלו להקרין עלינו ולעצב את חיינו. על כן, כפועל יוצא ממפגשנו עם מידותיו של הקב"ה באמצעות מצות הבכורים, הולכות ומתעצבות בנו מידות המתבטאות במצות וידוי המעשר.

שני היסודות שבוטאו באופן מובחן בשתי האמירות הנדרשות במסגרת מקרא הבכורים, החסד והאמת, מופיעות במשולב בפרשת ודוי המעשר, בה מפרט האדם את מעשיו הוא. כשם שמבטאת מצות הבכורים את מעשיו של הקב"ה עם עמו, מבטא המכלול של מצוות המעשרות את מעשיו של האדם מישראל בעקבות אלוקיו.

מידת החסד עוברת בפרשתנו מהקב"ה אל האדם. כנגד חסדו של הקב"ה עם מביא הבכורים עומדים חסדיו של האדם עם חסרי האמצעים מסיבות של עוני ומצוקה או לחילופין בשל שירותם בבית השם: "בערתי הקודש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולא למנה". התורה מדגישה שנתנתה זו לא היתה רק בשביל לצאת ידי חובה, אלא נתינה בשפע משביע, המתוארת במילים: "ואכלו בשעריך ושבעו". גם **מידת האמת**, האמת המחייבת, מתבטאת בפרשה זו. כנגד מחויבותו של הקב"ה לשיבועתו, עומדת חובתו של האדם למצוות¹⁶, המודגשת חזור והדגש בוידוי המעשר: "...ככל מצותך אשר צויתני לא עברתי ממצוותיך ולא שכחתי...שמעתי בקול ה' אלקי עשיתי ככל אשר צויתני". זוהי ההליכה בדרכי מידת האמת של הקב"ה. בכך מעצבות מידותיו של הקב"ה את חיינו אנו, הנתבעים ללכת בדרכיו.

ז. הקביעות והחיים

קביעות זו של הליכה בדרכיו מוצאת את ביטויה במחזוריות של שלוש השנים. שלוש קביעות (וכחזקת שלוש שנים למשל). כבר מתחילת הפרשה מופיע היסוד המשולש. העול המצרי משולש: "וירעו... ויענונו... ויתנו עבודה קשה", וכן קשיינו משולשים: "עניינו... עמלנו... לחצנו". גם בוידוי המעשר, זהירותנו מלשנות את מצוותיו משולשת: "לא אכלתי באני ממנו, ולא בערתי ממנו בטמא, ולא נתתי ממנו למת".

16. גם חובה זו מוגדרת במושגי שבועה - "מושבע ועומד מהו סיני" (שבועות כא ע"ב).

במרכזה של פרשת וידוי מעשר מפורטים שלושה מעשים שלא נעשו: "לא אכלתי באני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא ולא נתתי ממנו למת". דגש זה עומד לעומת שלושה מעשים חיוביים שנעשו: "ואכלו בשעריך ושבעו... בערתי הקודש מן הבית, וגם נתתיו ללוי...". בשעה שאדם מנהיג את חייו על-פי המצוות, קיימת סכנה של התערבות של האדם במערכת המצוות. התורה כבר הזהירה על כך בתחילת ספר דברים "לא תוסיפו על הדבר... ולא תגרעו ממנו" (דברים ד, ב). לא רק גריעה מהמצוות בעיתית, אלא גם הוספה, וכגון קיום המצוות עליהם נצטוינו, במציאות שאינה כלולה בצווי, כאכילתו באני, ביעורו בטמא, ונתינתו למת. בהוספה ובגריעה חורג האדם מהחובה האמיתית שבמצוות.

המצוות בישראל הן ביטוי של השקפת עולם, של תכנים רעיוניים-אמוניים. התערבות האדם במצוות טומנת בדרך כלל בחובה לא רק ניסיון לשנות ולהתאים את המצוות לנוחות האדם, אלא השתקפות של תפיסת עולם שמעוותת את תכניה המקוריים של התורה. במקרה שלנו קל לזהות את המכנה המשותף המשתקף משלושת החריגות הללו. האנינות הטומאה והמת כולם קשורים כמובן למוות. הכוונת המצוות אל המוות מנוגדת באופן פנימי לרוחה של התורה. עמידתנו לפני הקב"ה אינה עמידה מול מי שעיימו נפגשים אנו לאחר המוות. אינה העמידה מול יראת המוות או תעלומת המוות, אלא קודם כל העמידה מול מי שעולמו חסד ייבנה, ותורתו תורת חסד. על כן המפגש עימו אינו מפגש עם המוות אלא עם מקור החיים, שתורתו תורת חיים, ומצוותיו ארחות חיים. קיום המצוות ממלא את החיים ומכחו מתברכים הם. בזה נחתמת חטיבת המצוות, ויסוד זה מהווה גשר אל פרשת הברכה והקללה המבטאת בעצמה רבה עובדת יסוד זו. קיום המצוות פירושו חיים מלאים ועמוקים, ברכה ושפע. עזיבת המצוות פירושה התמוטטות החיים, חורבנם. חותמת בזה התורה במילים "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המוות ואת הרע... ובחרת בחיים" (דברים ל, טו-יט).

בזה שבה התורה לבחירה הראשונה בה נצטווה אדם הראשון – לאכול מעץ החיים. זהו התיקון לאדם הראשון שהסיע עצמו מהאמת אל השקר, בכך שלא היה נאמן לציווי שהוטל עליו, ומהחסד אל הקללה, בהמירו טוב ברע וחיים ('עץ החיים') במוות ('כי ביום אכלך ממנו מות תמות').

ח. חתימת הוידוי

הפרשה כולה, שפתחה בהודאה על העבר, על מעשיו של הקב"ה, והמשיכה בהתייחסות אל ההווה, על מעשיו של האדם, חותמת בתפילה לעתיד. תפילה עצמה היא בקשת **חסד** ורחמים, וכדברי חז"ל, שתפילה היא 'רחמי'.¹⁷ אולם, לצד בחינת החסד שבבקשה לעתיד עומדת גם בחינת **האמת**, עמידתו של הקב"ה בדרכיו, וכפי שמציינים חז"ל – "עשינו מה שגזרת עלינו עשה עמנו מה שהבטחתנו" (ספרי סוף שג), שהרי כבר הבטיחנו הקב"ה על הברכה שבשל ביעור המעשר: "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההיא והנחת בשעריך. ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו, למען יברכך ה' אלקיך בכל מעשה ידך אשר תעשה" (דברים יד, כח-כט).

על-כן דוקא עתה בחתימת הפרשה זוכה ארץ ישראל לשני תואריה, ששימשו עד עתה בנפרד: "ואת האדמה אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו (בחינת **האמת**) ארץ זבת חלב ודבש (בחינת **החסד**)". על דבר זה מתפללים אנו בחתימה. על מציאות שבה תגלה ארץ ישראל את האחדות של הופעת מידות האמת והחסד האלקיים, המתגלים על עמו ישראל, כמקורם המאוחד, ממעון הקודש, מן השמיים.

17. ברכות כו ע"א. וכבר במקרא הבכורים בבחינת החסד, מתוארת הישועה כבאה מכח שמיעת זעקתנו.

ביעור ווידוי - המצוות

